

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Öğretmen Adaylarının Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi ve Risk Tanıma Düzeyleri ile Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki¹

The Relationship Between Candidate Teachers' Decision-Making Styles with Knowledge and Awareness Levels Towards Child Neglect and Abuse

Ata PESEN¹, Uğur EPÇAÇAN²

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, atapesen@siirt.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1676-7444

² Öğr. Gör., Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, ugur56@siirt.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0240-7093

Başvuru: 28.07.2020
Kabul: 21.12.2020

Atıf:
Pesen, A. ve Epçaçan, U. (2021). Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 121-140. DOI: 10.33417/tsh.775148

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Araştırma ilişkisel tarama modelindedir. Araştırmanın örneklemini eğitim fakültesinin son sınıflarında okuyan 296 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak karar verme stilleri ölçeği ve çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyi anketi kullanılmıştır. Verilerin analizi Bağımsız Örneklem için t testi, Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA), Pearson Momentler Çarpım Korelasyon tekniği ve Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda; kadın öğretmen adayların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma konusunda erkelere göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ve karar verme stilleri açısından erkek öğretmen adaylarının kadınlara göre daha rasyonel, sezgisel ve kaçınma stillerine sahip oldukları tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının rasyonel karar verme, sezgisel ve bağımlı karar verme stilleri ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca araştırma sonucunda öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyindeki değişimin %13'ünü rasyonel karar verme stiline açıkladığı bulunmuştur. Dolayısıyla bireyin daha önceden bilişsel olarak kendisinde yerleşmiş rasyonel bir karar verme stiline sahip olmasının karar verme sürecinde daha fazla bilgi toplamasını sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda istismarın fark edilmesini kolaylaştıracak ve rasyonel karar vermeyi sağlayacak ilkelerin belirlenmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: İstismar, ihmal, çocuk, öğretmen adayı, karar verme stili

ABSTRACT

The aim of this research is to investigate the relationship between candidate teachers' knowledge of child abuse and neglect and their risk recognition levels and decision-making styles. The research was designed according to the correlational survey model. The sample of the research consisted of 296 final year candidate teachers in Faculty of Education. "Decision Making Styles Scale" and "Knowledge and Risk Cognition level Survey on Child Abuse and Neglect" were used as data collection tools.

¹ Bu çalışma, 3-5 Mayıs 2018 tarihinde Alanya'da düzenlenen Uluslararası Eğitim Bilimleri Sempozyumu'nda sunulmuş sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

The collected data was analysed according to independent samples t-Test, One-way ANOVA, Pearson Product-Moment Correlation and Multiple Linear Regression analysis methods. As a result of the research, it was determined that there was a meaningful difference in favor of female candidate teachers in the level of knowledge and risk recognition regarding child abuse and neglect, and male candidate teachers had more rational, intuitive and avoidance styles than females in terms of decision-making styles. A positive and significant relationship was discovered between the candidate teachers' rational decision-making, intuitive and dependent decision-making styles, and their knowledge and risk recognition levels in Child Abuse and Neglect. In addition, as a result of the research, it was found that rational decision-making style explained 13% of the change in the level of knowledge and risk recognition levels of candidate teachers regarding child abuse and neglect. Thus, it was concluded that if the individual had a cognitively established rational decision-making style in himself, it would enable him to collect more information in the decision-making process. In line with the results obtained, it was recommended to determine the principles that would facilitate the detection of abuse and enable rational decision making.

Keywords: *Abuse, neglect, child, teacher candidate, decision making*

GİRİŞ

Çocuklar doğdukları andan itibaren bakım ve şefkate ihtiyaç duyan ve çevresinin desteği ile dünyada var olma savaşını kazanmaya çalışan varlıklardır. Oysa insanlık tarihi boyunca şiddetin mağdurları arasında birinci sırada olanlar seslerini duyurma yeterlilikleri olmayan, belli bir yaşa kadar savunmasız ve bir yetişkinin bakımına muhtaç olan çocuklar olmuştur. Bu süreç içerisinde çocuklar sadece ihmal edilmemiş, şiddete de maruz kalmış istismar da edilmiştir. Bu yönü ile ihmal edilen, şiddete maruz kalan ve istismar edilen çocuğa yetişkinler olarak mağduru olduğu şeyleri de öğretmiş olduk. Vatandaş (2016)'a göre insanoğlu, insanlık tarihi boyunca ıstırabını ve yıkıcılığını en güçlü şekilde yaşadığı durumların faili olmaktan da vazgeçmemiştir.

Anne, baba, bir yetişkin, toplum veya devlet tarafından kasıtlı ya da kasıtsız yapılan ve çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz etkileyen tutum ve davranışlar (Vatandaş, 2016) istismar olarak tanımlanırken; ihmal, çocuğun başta anne ve babası olmak üzere, çocuğa bakmakla yükümlü kişi ve kuruluşların çocuğun bedensel, duygusal ve sosyal anlamdaki ihtiyaçlarına karşı bilinçli ve ya bilinçsiz kayıtsız kalma durumları şeklinde tanımlanmaktadır (Yenibaş, Şirin, 2007; Vatandaş, 2016). Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2017) ise çocuk istismarını fiziksel, cinsel ve duygusal (psikolojik) şeklinde üç boyutta ele almaktadır. Fiziksel istismar, vurma ve dayak atma; cinsel istismar çocuğa doğrudan ya da dolaylı (herhangi bir materyal ya da hareketle) olarak cinsel temasta bulunmak; duygusal (psikolojik) istismar ise çocuğu tehdit etme, aşağılama, alay etme ve engelleme davranışları şeklinde tanımlanmıştır. İmkânlara sahip olmasına rağmen bir çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olan tıbbi bakım, eğitim, barınma veya diğer temel unsurları sağlamada başarısız olma durumlarını ise ihmal olarak tanımlamaktadır.

Çocuk istismarı; çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi veya onuru açısından fiili veya potansiyel zararlarla sonuçlanan her tür fiziksel veya duygusal kötü muameleyi, cinsel istismarı, ihmali veya ihmalkâr davranışı, ticari veya başka amaçlı sömürüyü de kapsamaktadır (UNICEF, 2013). Bu kapsamda fiziksel, cinsel, duygusal (Polat, 2007) ve ekonomik (Vatandaş, 2016) istismar ve ihmal şeklinde dört boyutu olan çocuk istismarı ebeveynler ya da başka bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan her türlü uygunsuz ya da hasar verici eylem ve eylemsizlik (Kaytez, Yücelyiğit ve Kadan, 2018; Oral vd., 2001;) olarak tanımlanabilir. İstismar türleri arasında tanımlanması ve belirlenmesi en kolay olan fiziksel istismar, çocuğun bedenine bilinçli ve kasıtlı olarak zarar verecek şekilde davranılması veya fiziksel olarak cezalandırılmasıdır (Aral ve Gürsoy, 2001). Fiziksel ihmal ise çocuğun mevcut fiziksel imkanlardan mahrum bırakılmasıdır. Duygusal ihmal, çocuğa sunulması gereken duygusal ilgi ve yakınlıktan yoksun bırakılması iken duygusal istismar çocuğun sahip olması gereken duygusal bütünlüğü bozmaya yönelik her türlü eylem ve eylemsizliktir. Cinsel ihmal, çocuğun cinsel gelişimine gereken önemin verilmemesi, cinsel problemlerde yalnız bırakılması iken cinsel istismar, çocuğun bilinçli bir şekilde cinsel doyum elde etmek amacıyla kullanılması veya buna izin verilmesidir. Çocuğun

ekonomik olarak ihtiyaçlarının karşılanmaması ekonomik ihmali ifade ederken çocuğun gelişimini engelleyecek işlerde düşük ücretli bir iş gücü olarak kullanılması ise ekonomik istismar olarak ifade edilmektedir (Kılıç, 2004; Vatandaş, 2016). Dolayısıyla çocuk istismarı belirti ve bulguları açısından aktif bir durumu ifade ederken, ihmal çocuğun bakımından sorumlu kişilerin çocuğun temel gereksinimlerini karşılamadaki yetersizlikleri olarak pasif bir durumu ifade etmektedir (Akgül, 2015; Aral ve Gürsoy, 2001; Dereobalı, Çırak Karadağ ve Sönmez, 2013; Pekdoğan, 2016).

Uluslararası çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği (ISPCAN) ve Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, her gün çocuk istismarı nedeniyle 5 çocuğun öldüğü, 4 kız çocuğundan biri veya 5 erkek çocuğundan birinin cinsel tacize uğradığı ve dünya genelinde 1 milyardan fazla çocuğun her yıl şiddete maruz kaldığı (WHO, 2019); çocukların %23'ü fiziksel istismara, %36'sı duygusal istismara, %16'sı fiziksel ihmale ve kız çocuklarının %18'i erkek çocuklarının %8'i cinsel istismara maruz kaldığı rapor edilmiştir (WHO, 2019a). Bununla birlikte, uluslararası araştırmalar tüm yetişkinlerin dörtte birinin çocukken fiziksel olarak istismara uğradığını ve 5 kadından 1'inin, 13 erkekten 1'inin çocukluk döneminde cinsel istismara uğradığını, birçok çocuğun ise duygusal istismara ve ihmale maruz kaldığını ortaya koymaktadır (WHO, 2019b). Türkiye'de yaşayan çocuklardan 7-18 yaşları arasındakilerin %45'inin aile içinde fiziksel istismara, %51'nin duygusal istismara ve %25'inin ihmale maruz kaldığı tespit edilmiştir (Korkmazlar Oral, Engin ve Büyükyazıcı, 2010).

Toplum ve ailenin istismar ve ihmalin önlenmesi konusunda yeterli bilince sahip olmaması, çocukla temas halinde öğretmen ve sağlık personeli gibi profesyonellerin istismar ve ihmal durumlarının fark edilmesi ve gerekli yönlendirmeyi yapma konusunda yetersiz olmaları ve çoğunlukla çocuk istismara maruz kaldıktan sonra çocuk koruma sistemlerinin faaliyet göstermesi istismar ve ihmalin önlenmesi konusunda eksiklikler yaşanmasına sebep olabilmektedir. Bazı devletlerde, çocuk istismarı veya ihmalden şüphelenen herhangi bir kişinin durumu gerekli mercilere rapor etmesi şart koşularken Amerika Birleşik Devletinin tüm eyaletleri ve bölgelerinde şüpheli çocuk istismarı veya ihmali bildirmesi gereken kişileri tanımlayan yasalar bulunmaktadır. Bu yasalarda belirlenen kişiler arasında sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler ve diğer okul personeli, çocuk bakım sağlayıcıları, doktorlar ve diğer sağlık çalışanları, akıl sağlığı profesyonelleri ve kolluk kuvvetleri bulunmaktadır (Child Welfare Information Gateway, 2020). İsveç'te ise üç kategoride ele alınan çocuk istismarını önleme çalışmalarının ilk basamağında, okul temelli eğitim programları ile çocuk cinsel istismarı konusunda bilgilendirmeler yalnızca çocuklara değil öğretmenlere ve çocuğun bakımından sorumlu meslek elemanlarına yönelik olarak geliştirilmektedir (Kök, 2019). İstismar veya ihmale uğrayan bireylere yardımcı olabilmek için ilk olarak belirtilerin tanınması gerekmektedir. Tek bir belirti, kötü muamelenin olduğunu göstermez. Esasen bu belirtilerin tekrarlanmış veya birkaçının birlikte olması ihtimali düşündürülebilir. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bakanlığının (U.S. Department of Health & Human Services) web sitesinde çocuk istismarı veya ihmali konusunda bilinçlendirmeyi sağlayacak her türlü bilgiye ulaşılmasını sağlayan güncel çalışmalar bulunmaktadır (Child Welfare Information Gateway, 2020a). Türkiye'de de Millî Eğitim

Bakanlığı (2018) ile Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2017; 2017a) bünyesinde çeşitli çalışmalar yürütülmekte ve konu ile ilgili bilgilendirici kitapçılar yayımlanmaktadır.

Çocuk istismarı ve ihmali dünyada milyonlarca çocuğu ve ailelerini etkileyen önemli bir toplumsal sorun olmanın yanında çocuklar üzerinde bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal etkileri olan onarılmaz sonuçlara yol açabilmektedir. İstismar ve ihmalin çoğu zaman gizli kalması, ihmal ve istismara maruz kalan çocuk ve toplum üzerinde uzun süreli, kalıcı, çok yönlü problemler yaratması ve bir insanlık sorunu olması nedenleriyle multidisipliner yaklaşım gerektirmektedir (Yalçın, 2011). Bu nedenle istismar ve ihmal olgularının atlanmaması için sadece sağlık çalışanlarının değil öğretmenlerin de istismar ve ihmalin belirtilerini tanıyabilmesi önemlidir. Bu yüzden çocuk istismarının önlenmesinde esas olan, istismarın başlamadan durdurulması olduğundan (Pala, Ünalacak ve Ünlüoğlu, 2011) çocuk istismarı ve ihmalinin fark edilmesi konusunda özellikle eğitimcilerle önemli bir sorumluluk düşmektedir. Eğitimciler ailelerinden sonra çocuklarla en çok temasta bulunan kişiler olduğu için çocukların ihmal ve istismar olgularının tespiti aşamasında çocuklardaki gözlenebilir değişiklikleri fark edebilir ve konunun yasal olarak ele alınmasında rol oynayabilirler (Özyürek, Çetin ve Yıldırım, 2018). Nitekim çocuk ihmal ve istismarı vakalarının erken tespit edilmesi açısından okullar ve eğitimciler en önemli kurumlar arasında olduğundan daha bilgili ve hassas olması gerekmektedir (Taş, 2017). Ancak istismar ve ihmali tanımlanması kolay değildir. Yukarıda ifade edildiği gibi istismar ve ihmal; fiziksel, cinsel ve duygusal yönü olan çok boyutlu bir durumdur. Ne yazık ki ebeveyn, akraba, bakıcı veya aile dostu gibi çocuğun tanıyıp güvendiği kişiler tarafından istismar veya ihmale uğraması ise bu durumun fark edilmesini zorlaştırmaktadır. İstismara veya ihmale maruz kalan bir çocuğa yardım etmede atılacak ilk adım istismarın işaretlerini ve belirtilerini bilmek ve bu işaret ve belirtilerin bir İstismar veya ihmal olabileceğine karar vermektir.

Alan yazın incelendiğinde Türkiye’de 1989-2020 yılları arasında çocuk istismarı konusunda yapılan 87 lisansüstü tezdin 33’ünün çocuk istismarı hakkında bilgi ve farkındalık düzeyini tespit etmeye yönelik olduğu ve bunlardan 13’ünün öğretmen ve öğretmen adaylarına yönelik olduğu görülmüştür. Bu çalışmalar çoğunlukla okul öncesi öğretmenlerine ve genel bilgi ve farkındalık düzeyinin tespitine yönelik çalışmalardır. Çocuk istismarı ve ihmalinin fark edilmesinde konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmak önemli bir faktördür. Ancak çoğu zaman durumun fark edilmesi için yeterli bilgiye sahip olmak müdahaleye katkı sağlamayabilir. Durumu doğru bir şekilde algılamının yanında duruma uygun şekilde müdahaleyi gerektirecek kararların zamanında alınması ayrı bir önem taşımaktadır. Bu nedenle insanların karar verme stilleri önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Karar verme stilleri eğitim, geçmiş yaşantılar ve deneyimler sonucu kişiden kişiye değişebilen karar verme tarzları şeklinde ifade edilebilir (Ölçüm, 2015). Karar verme stilleri ile ilgili literatürdeki farklı sınıflamaları bir araya getiren Scott ve Bruce (1995) genel olarak dört tür karar verme stili olduğunu belirlemiştir. Bunlardan ilki; seçeneklerin mantıklı bir şekilde değerlendirilerek araştırıldığı *raseyonel karar verme stili*, ikincisi bireyin duygularını merkeze alarak önsezi ile karar verdiği *sezgisel karar verme stili*, üçüncüsü karar verme sürecinde başka bireylerin önerilerinin ve yönergelerinin merkeze

alındığı *bağımlı karar verme stili* ve dördüncü karar verme stili bireyin karar vermekten kaçınma eğiliminde bulunduğu *kaçınma karar verme stili*dir. Taşdelen (2001) yaptığı ölçek geliştirme çalışması ile karar verme stillerine bir yenisi önererek, bireyin seçenekler üzerinde düşünmeden, alternatifleri değerlendirmeden hızlıca, ani kararlar verdiği *ani/kendiliğinden karar verme stili*ni eklemiştir. Görüldüğü gibi karar verme sürecinde birey hangi karar verme stiline göre hareket ederse etsin dinamik bir sürecin parçası konumundadır. Bu nedenle birey, kendisi veya başkaları ile ilgili karar verme gibi bir yol ayrımına girdiğinde almış olduğu kararın sorumluluğunu da almak durumundadır (Tatlılıoğlu, 2010). Her yönü ile toplumsal bir sorun olan çocuk istismarı ve ihmali konusunda özellikle öğretmen adaylarının yeterli bilgi ve risk tanıma düzeyine ve aynı zamanda doğru karar verme becerisine sahip olması önem taşımaktadır. Kanaatimizce bireyin sahip olduğu bilgi düzeyi karar verme sürecini nasıl etkiliyor ise bireyin sahip olduğu karar verme stili de karar vermesi gereken konuya ilişkin bilgi düzeyini etkilemektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerini ve karar verme stillerini tespit ederek aralarındaki ilişkiyi araştırmaktır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. Öğrenim görülen bölüm ve cinsiyet değişkenlerine göre öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Öğrenim görülen bölüm ve cinsiyet değişkenlerine göre öğretmen adaylarının karar verme stilleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri ile karar verme stilleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Öğretmen adaylarının karar verme stilleri çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

YÖNTEM

Bu araştırmanın modeli, öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerini ve karar verme stillerini arasındaki ilişkiyi belirlemek için nicel araştırma desenlerinden ilişkisel tarama modelindedir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinden oluşturmaktadır. Çalışma evrenini oluşturan Sınıf Eğitimi Anabilim dalı, Türkçe Eğitimi Bölümü, Matematik Öğretmenliği Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı ve Bilgisayar ve Eğitim Teknolojileri Eğitimi Bölümü

öğrencilerinden gönüllü olarak çalışmaya katılan 296 öğrenciye ulaşılmıştır. Dolayısı ile evrende ulaşılabilecek katılımcı sayısı ile çalışma yapılmıştır.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Değişkenler	f	%	
Cinsiyet	Kadın	172	58,1
	Erkek	124	41,9
	TOPLAM	296	100,0
Bölüm	Sınıf öğretmenliği	60	20,3
	Fen bilgisi öğretmenliği.	33	11,1
	Sosyal bilgiler öğretmenliği.	68	23,0
	Matematik öğretmenliği.	59	19,9
	Bilgisayar ve Öğretim Teknoloji Öğr. (BÖTE)	34	11,5
	Türkçe öğretmenliği	42	14,2
	TOPLAM	296	100,0

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, öğretmen adaylarının demografik özelliklerinin yer aldığı Kişisel Bilgi Formu, öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri anketi ve karar verme stilleri ölçeği kullanılmıştır.

Öğretmen adaylarının karar verme stillerini belirlemede, Scott ve Bruce (1995) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Taşdelen (2001) tarafından yapılan “Karar Verme Stilleri Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek için hesaplanan güvenilirlik katsayıları rasyonel karar verme alt boyutu için .82, sezgisel karar verme alt boyutu için .82, bağımlı karar verme alt boyutu için .74, kaçınmacı karar verme alt boyutu için .83, kendiliğinden, anlık karar verme boyutu için .81 ve ölçeğin tamamı için .84 olarak hesaplanmıştır.

Karar verme stilleri ölçeğinin geçerliğini sağlayabilmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. DFA yönteminin uyumunu temin etmek için ki-karenin serbestlik derecesine bölümü (χ^2/df), düzeltilmiş iyilik uyum indeksi (AGFI), genel uyum indeksi (GFI), karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) ve yaklaşık hataların ortalama karekökü indeksi (RMSEA) verileri ölçüt alınmıştır (Karagöz, 2017). DFA analizlerinde ilgili modele ilişkin uyum indeksi ölçülerini düzenlemek için değişkenler arasında kuramsal yönden desteklenen hata bağlamaları (modifikasyonlar) uygulanmıştır. DFA analizleri sonucunda ulaşılan modelin uyum indeksleri arzu edilen seviyede çıkmıştır ($\chi^2=451,640$, $df=238$, $p<0,01$, $\chi^2/df=1,898$, $RMSEA=0,05$, $AGFI=0,86$, $GFI=.89$, $CFI=.92$). DFA analizi ile kuramsal modelin elde edilen veriler doğrultusunda yeterliliğini sağlamak amacı ile başvuru uyum indekslerine ait değerler incelendiğinde mükemmel bir uyuma sahip olduğu söylenebilir.

Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerini belirlemede ise Dilsiz ve Mağden (2015)'in, Uysal ve Erefe (1999)'nin hemşire ve ebelerine yönelik hazırladıkları ölçek maddelerinden yararlanarak geliştirdikleri “çocuk istismarı ve ihmali konusundaki

bilgi ve risk tanıma düzeyi anketi” kullanılmıştır. Anket beşli likert şeklinde olup; ihmal, fiziksel istismar, cinsel istismar, istismar ve ihmalde risk tanıma ve çocukların davranışsal belirtileri ile ilgili 13’ü ters kodlanan toplam 53 maddeden oluşmaktadır (Dilsiz ve Mağden, 2015). Ölçeğin bu çalışma için hesaplanan iç tutarlık katsayısı $\alpha=.81$ ’dir.

Veri Toplama Süreci

Ölçeklerin uygulanması için üniversitenin gerekli birimleri ile yazışmalar yapılarak gerekli izinler alınmıştır. Ölçekler ve kişisel bilgi formu katılımcılarla paylaşılmıştır. Katılımcılara ölçekler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca tüm katılımcılara katılımlarının tamamen gönüllülüğe dayandığı bildirilmiş çalışmaya katılmak istemeyenler araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmen adaylarına, ölçekleri doldurdukları takdirde araştırmaya resmi olarak katılmayı kabul etmiş olacakları dolayısıyla bu kabulün bilgilendirmiş onay sayılacağı açıklanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde cinsiyet açısından farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar için t testi yapılmıştır. Öğrenim gördükleri bölüm açısından farklılaşmayı ortaya çıkarmak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmış gruplar arasındaki farklılıklar Tukey testi kullanılarak yapılmıştır. Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla da pearson momentler çarpımı korelasyon analizi kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının karar verme stillerinin; çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerini ne derece yordadığını belirlemek için Çoklu Doğrusal Regresyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerine yönelik yeterlikleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır.

Tablo 2: Cinsiyet Değişkenine Göre Öğretmen Adaylarının Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi ve Risk Tanıma Düzeylerine Yönelik Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	ort	ss	df	t	p
Kadın	172	3,58	,274	294	5,84	,000**
Erkek	124	3,38	,310			

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$,

Tablo 2 incelendiğinde, kadın öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri (3,58) ile erkek öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri (3,38) arasında kadın öğretmen adayları lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($t_{(294)} = 5.84$, $p < .01$) tespit edilmiştir. Buna göre kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu söylenebilir.

Öğretmen adaylarının bölüm değişkenine göre çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Tablo 3: Öğretmen Adaylarının Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi ve Risk Tanıma Düzeylerinin Bölüm Değişkenine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Kareler Toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p	Fark
Gruplar arası	1,754	5	,351			T-B*
Gruplar içi	25,843	290	,089	3,936	,002**	T-S*
Toplam	27,597	295				T-F*

**p < 0,01,

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerinin bölüm değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için yapılan ANOVA testine sonuçlarına göre, öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında bölüm değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir [$F_{(5-295)} = 3,936$, $p < 0,05$]. Ortaya çıkan anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Post Hoc Tukey testine göre, Türkçe öğretmenliği ile Bilgisayar ve Öğretim Teknoloji Öğretmenliği (BÖTE) arasında BÖTE lehine; Türkçe öğretmenliği ile sosyal bilgiler öğretmenliği arasında sosyal bilgiler lehine; Türkçe öğretmenliği ile fen bilgisi öğretmenliği arasında fen bilgisi lehine anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre karar verme stilleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız örneklem t testi yapılmıştır.

Tablo 4: Cinsiyet Değişkeninin Göre Öğretmen Adaylarının Karar Verme Stillerinin Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Karar verme stili	Cinsiyet	N	ort	ss	df	t	p
Rasyonel	Kadın	172	21,36	2,35	294	3,45	,001**
	Erkek	124	20,27	3,05			
Sezgisel	Kadın	172	18,86	3,46	294	2,05	,041*
	Erkek	124	17,98	3,88			
Bağımlı	Kadın	172	14,45	2,97	294	1,70	,090
	Erkek	124	13,84	3,16			
Kaçınma	Kadın	172	12,62	4,79	294	-2,62	,009**
	Erkek	124	14,07	4,48			
Kendiliğinden, anlık	Kadın	172	13,95	4,50	294	-,41	,068
	Erkek	124	14,16	4,34			

**p < 0,01, *p < 0,05,

Tablo 4 incelendiğinde, Rasyonel karar verme açısından Kadın öğretmen adayları (21,36) ile erkek öğretmen adayları (20,27) arasında Kadın öğretmen adayları lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($t_{(294)} = 3,45$, $p < ,01$) tespit edilmiştir. Sezgisel karar verme açısından Kadın öğretmen adayları (18,86) ile erkek öğretmen adayları (17,98) arasında kadın öğretmen adayları lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($t_{(294)} = 2,05$, $p < ,05$) tespit edilmiştir. Kaçınma karar verme açısından Kadın

öğretmen adayları (12,62) ile erkek öğretmen adayları (14,07) arasında erkek öğretmen adayları lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($t_{(294)} = -2,62$, $p < ,01$) tespit edilmiştir. Buna göre kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre rasyonel ve sezgisel karar verme stiline sahip iken erkek adaylar kadınlara göre daha karar verirken daha çok kaçınma karar verme stiline sahiptirler.

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölüm değişkenine göre karar verme stilleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Tablo 5: Bölüm Değişkenine Göre Öğretmen Adaylarının Karar Verme Stilleri Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p	Fark
Rasyonel	Gruplar arası	24,800	5	4,960	,668	,648	
	Gruplar içi	2154,551	290	7,429			
	Toplam	2179,351	295				
Sezgisel	Gruplar arası	33,517	5	6,703	,496	,779	
	Gruplar içi	3922,480	290	13,526			
	Toplam	3955,997	295				
Bağımlı	Gruplar arası	117,360	5	23,472	2,560	,028*	M-B*
	Gruplar içi	2658,478	290	9,167			
	Toplam	2775,838	295				
Kaçınma	Gruplar arası	154,750	5	30,950	1,401	,224	
	Gruplar içi	6406,165	290	22,090			
	Toplam	6560,916	295				
Kendiliğinden, anlılık	Gruplar arası	240,627	5	48,125	2,512	,030*	T-F*
	Gruplar içi	5555,802	290	19,158			
	Toplam	5796,429	295				

** $p < 0,01$, * $p < 0,05$,

Tablo 5 incelendiğinde öğretmen adaylarının karar verme stillerinin öğrenim gördükleri bölüm değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için yapılan ANOVA testine göre, öğretmen adaylarının bağımlı karar verme [$F_{(5-295)} = 2,560$, $p < 0,05$] ve kendiliğinden karar verme [$F_{(5-295)} = 2,512$, $p < 0,05$] stillerinde bölüm değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ortaya çıkan anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Post Hoc Tukey testine göre, bağımlı karar verme stilinde matematik öğretmenliği (13,25) ile BÖTE (15,41) arasında BÖTE lehine anlamlı bir farklılık tespit edilirken; kendiliğinden, ani karar verme stilinde Türkçe öğretmenliği (12,80) ile fen bilgisi öğretmenliği (15,69) arasında fen bilgisi lehine anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Buna göre BÖTE bölümünde okuyan öğretmen adayları matematik bölümünde okuyan öğretmen adaylarına göre daha bağımlı karar verme stiline sahipken, fen bilgisi öğretmenliği okuyan öğrenciler de Türkçe öğretmenliğinde okuyan öğrencilere göre daha ani ve kendiliğinden karar verme stiline sahiptirler.

Öğretmen adaylarının karar verme stilleri ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasındaki ilişki düzeyini belirlemek için pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi yapılmıştır.

Tablo 6: Öğretmen Adaylarının Karar Verme Stilleri ile Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi ve Risk Tanıma Düzeyleri Arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6
1-Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi ve Risk Tanıma Düzeyleri	-					
2-Rasyonel Karar Verme	,367**	-				
3-Sezgisel Karar Verme	,253**	,372**	-			
4-Bağımlı Karar Verme	,197**	,230**	,294**	-		
5-Kaçınma Karar Verme	-,094	-,070	,103	,242**	-	
6-Kendiliğinden Anlık Karar Verme	,046	-,006	,087	,203**	,515	-

** $p < 0,01$,

Tablo 6 incelendiğinde öğretmen adaylarının rasyonel karar verme stili ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki ($r=0,367$, $p<0,01$); sezgisel karar verme stili ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki ($r=0,253$, $p<0,01$); bağımlı karar verme stili ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki ($r=0,197$, $p<0,01$) tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının kaçınma karar verme stili ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişki olmasına karşın bu ilişki anlamlı düzeyde değildir. Benzer şekilde öğretmen adaylarının kendiliğinden, ani karar verme stili ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında pozitif ve çok düşük yönde bir ilişki olmasına karşın bu ilişki anlamlı düzeyde değildir.

Öğretmen adaylarının karar verme stillerinin; çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerini ne derece yordadığını belirlemek için Çoklu Doğrusal Regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 7’de görüldüğü gibi yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpım Korelasyon tekniği ile belirlenmiş ve bu korelasyon katsayıları arasındaki çoklu bağlantı sorunu olup olmadığına bakılmıştır. Yordayıcı değişkenlerin kendi aralarındaki ikili korelasyon değerleri .8 altında, Varyans Büyütme (VIF) değerlerinin 10’un altında ve Durum İndeksleri (CI) değerleri 30 altında olduğu tespit edilmiştir. Böylece çoklu bağlantı sorununu olmadığı tespit edilmiştir. Hesaplanan Durbin-Watson değerinin 1,764 değeri ile 1,5 ile 2,5 arasında olması (Field 2005; Büyüköztürk, 2018; Can,2016; Karagöz, 2017) otokorelasyon olmadığı anlamına gelmektedir.

Regresyon analizinde kaçınma karar verme stili ve kendiliğinden, ani karar verme stili ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri anlamlı olarak ilişkili olmadığı için modele dahil edilmemiştir.

Tablo 7: Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi ve Risk Tanıma Düzeyinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analiz Sonuçları

Model	Yordayıcı Değişkenler	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Δ R ²	B	β	F
1	Sabit	.398	.159	.150	.159**	2.483		18.350
	Rasyonel					.034	.304**	
	Sezgisel					.009	.113	
	Bağımlı					.006	.094	
2	Sabit	.367	.135	.132	.135**	2.641		45.833
	Rasyonel					.041	.367**	

**p < 0.01,

Tablo 7 incelendiğinde regresyon analizinin birinci aşamasında Tablo 7’de anlamlı ilişki tespit edilen değişkenlerin tümü (Rasyonel, sezgisel ve bağımlı karar verme stilleri) analize dahil edilmiştir. Bu değişkenler yordanan değişkendeki değişimin %15’ni (düzeltilmiş R²=.150) açıklamaktadır. Ayrıca F değeri anlamlılık değerine göre iki regresyon modeli de önemlidir (F₍₃₋₂₉₆₎=18.350 P<0.01; F₍₁₋₂₉₆₎=45.833. P<0.01). Analizin ikinci aşamasında modele anlamlı etkisi olmayan sezgisel ve bağımlı karar verme stilleri çıkarıldığında modelin yordama gücünde anlamlı bir değişiklik olmamıştır. Bundan dolayı ikinci modelin dikkate alınması uygundur. Standartlaştırılmış regresyon katsayıları açısından rasyonel karar verme stili çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyini anlamlı olarak yordamaktadır. Ayrıca R²=.135 ve düzeltilmiş R²=.132 birbirine yakın olduğundan modelin genellenebilirliği (Can, 2016) yüksektir. İkinci model regresyon analizi sonuçlarına göre regresyon denklemi şu şekildedir: Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi ve Risk Tanıma düzeyi= (0.041x Rasyonel karar verme stili) + (2.641).

TARTIŞMA

Araştırma sonucunda çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyi puanları açısından kadın öğretmen adayları ile erkek öğretmen adayları arasında kadın öğretmenler lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Alan yazın incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyi puanları açısından farklı sonuçlar olduğu görülmüştür. Ünal (2017) Ebeveynler ile, Seferoğlu, Sezici ve Yiğit (2019) hemşirelik öğrencileri ile, Yaman (2018) okulöncesi öğretmen adayları ile, Kara, Çalışkan ve Suskan (2014) doktorlar ile yaptığı çalışmada benzer şekilde çocuk ihmali ve istismarı farkındalık düzeyi açısından kadınların erkeklere göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğunu; Donat Bacıoğlu ve Kaya (2020) öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmada erkeklerin ortalamalarının kadınların ortalamalarından daha yüksek olduğunu; Aslan ve Çelik (2020) okulöncesi öğretmenleri ile, Kaya (2017) okulöncesi öğretmen adayları ile, Bülbül, Çakıcı ve Türkkkan (2019) sınıf öğretmenleri ile, Türkkkan, Çakıcı ve Bülbül (2020) sosyal hizmet öğrencileri ile, Özyürek, Çetin, Yıldırım (2018) aile hekimleri ve öğretmenler ile, Ercan (2018), Keser, Odabaş ve Elibüyük (2010) ebeveynler ile, Burç ve Güdücü

Tüfekçi (2015), Başdaş ve Bozdağ (2018) hemşireler ile Özçevik, Güneş ve Ocakçı (2018) hemşire adayları ile yaptıkları çalışmada cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığını belirtmişlerdir. Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan personelin çocuklara yönelik cinsel istismarın ihbarına ilişkin tutumları ve cinsel istismarı bildirmeme nedenleri üzerinde cinsiyet değişkeninin herhangi bir etkisinin olmadığı belirtilmiştir (Akgül, 2015). Genel olarak farklı gruplarla yapılan çalışmalar göz önüne alındığında cinsiyetin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyi üzerinde belirleyici olmadığı söylenebilir.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında öğrenim gördükleri bölüm değişkenine göre, Türkçe öğretmenliği ile BÖTE arasında BÖTE lehine; Türkçe öğretmenliği ile sosyal bilgiler öğretmenliği arasında sosyal bilgiler lehine; Türkçe öğretmenliği ile fen bilgisi öğretmenliği arasında fen bilgisi lehine anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. En yüksek ortalamaya sahip olan fen ve sosyal bilgisi öğretmenliği öğrencilerinin ortalaması iken, en düşük ortalamaya sahip olanlar Türkçe ve sınıf öğretmenliği öğrencilerinin ortalamalarıdır. Nitekim Taş (2017), yapmış olduğu çalışmada sınıf öğretmenliği öğrencilerinin %72,3'ünün eğitim hayatında çocuk ihmal ve istismarı hakkında bilgi almadığını, geleceğin eğitimci adayı olan öğrenciler açısından bu oranın çok yüksek olduğunu ifade etmiştir. Yıldız ve diğerleri (2017) ilköğretim öğretmenleri ile yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin, çocuk ihmal ve istismarı durumlarında çocuğa uygun yaklaşım ve tutumlar konusunda ve yasal sorumluluk veya zorunluluklar konularında bilinçlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan çalışmalarda da benzer bulgular elde edilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı konusunda bilgiye ihtiyaçları olduğunu ve istismarın erken tanısı için hizmet içi eğitim programlarının başlatılması gerekliliği vurgulamıştır (Erol, 2007). Okul öncesi öğretmenlerinin çoğunluğunun şiddete maruz kalmış çocuklarla karşılaştıkları, istismar, ihmal ve şiddetin önlenmesinde öğretmenlerin önemli katkı sağlayabileceği vurgulanmıştır (Dereobalı, Çırak Karadağ ve Sönmez, 2013). Yine okul öncesi öğretmenlerin cinsel istismar bildirimine ilişkin tutumlarının olumlu yönde olduğu, fakat şüpheli durumlar da dahil hiç bildirimde bulunmadıkları, bildirim zorunluğu konusunda ise bilgi eksiklerinin olduğu tespit edilmiştir (Akgül, 2015). Okul öncesi öğretmenlerinin ihmal ve istismar belirtileri tanıma düzeylerinin; konu hakkında daha önce eğitim alma, meslek yaşantılarında ihmal ve istismar vakası ile daha önce karşılaşmış olma durumlarına göre de farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada öğretmenlerin ihmal ve istismar belirtilerinin bariz emarelerini (fiziksel yaralanmalar, kırıklar, aleni cinsel davranışlar vb.) daha net tanıyabildikleri, daha soyut kalan belirtileri ise (çocuğun sessizliği, ilgisizliği, korku ve fobileri vb.) daha az tanıyabildikleri ve daha nadir ihmal ve istismar belirtileri ile ilişkilendirebildikleri bildirilmiştir (Duman, Adıgüzel, Hüseyinoğlu ve Kaplan, 2019). Can (2017) ise yaptığı çalışmada diğer branşlara nazaran sınıf ve okul öncesi öğretmenliği bölümlerinde okuyan öğretmen adaylarının lisans öğrenimleri sürecinde çocuk ihmal ve istismarı hakkında daha fazla bilgi aldıklarını belirtmiştir.

Araştırma sonucunda kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre daha rasyonel ve sezgisel karar verme stiline sahip olduğu, erkeklerin ise kadınlara göre karar verirken daha çok kaçınma karar verme stiline sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre; kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre seçenekleri daha mantıklı bir şekilde değerlendirilerek ve duygularını merkeze alarak önsezi ile karar verdiği, erkeklerin ise kadınlara göre karar verme sürecinde karar vermekten kaçınmak için seçenekler üzerinde düşünmeden ani kararlar verdiği söylenebilir. Buna karşın Tatlılıoğlu (2010) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmasında kadın öğrencilerin erkeklere göre anlamlı düzeyde kaçınma ve ani karar verme stillerine sahip olduğunu belirlemiştir. Temel (2015) ise cinsiyet değişkenine göre erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre dikkatli karar verme düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Araştırma sonucunda BÖTE bölümünde okuyan öğretmen adaylarının matematik bölümünde okuyan öğretmen adaylarına göre daha bağımlı karar verme stiline sahip olduğu, fen bilgisi öğretmenliği okuyan öğrencilerin de Türkçe öğretmenliğinde okuyan öğrencilere göre daha ani ve kendiliğinden karar verme stiline sahip olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının rasyonel, sezgisel, bağımlı karar verme stili ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. En yüksek ilişkinin rasyonel karar verme stili ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arasında olduğu görülmüştür. Buna göre öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri arttıkça rasyonel karar verme stillerini daha çok kullandığı ya da rasyonel karar verme stiline sahip olan öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerinde artış olduğu söylenebilir.

Karar verme süreci Dunham ve Pierce (1989)'e göre çeşitli değişkenlerden etkilenmektedir. Bunlar; bireysel farklılıklar, karar verme hızı ve karar verilecek konu ile ilgili toplanan ve değerlendirilen bilgi miktarıdır. Buna göre bireylerin karar verme stillerini bireysel ve motivasyonel yüklemeler etkileyebilmektedir. Örneğin yüksek risk eğiliminde olan bireyler hızlı karar verme eğiliminde olup karar verme sürecinde bilgi toplama ve değerlendirmeye daha az zaman harcamaktadır. Çünkü karar verme sürecinde gerekli bilgiler toplanırken bireyler kavram ve bilgilerin ayrıştırılması için daha önceden kendilerinde yerleşmiş bilişsel stillerini temel alarak bu bilgileri özümserler (Taşdelen, 2001a). Dolayısıyla karar verme stilleri ile bilgi düzeyi arasında ortaya çıkan pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiden hareketle bireyde bilişsel olarak daha önce yerleşmiş olan karar verme stillerinin bilgi düzeyini arttırmada yordayıcı bir değişken olduğu kabul edilmiş ve bu çalışmada test edilmiştir. Araştırmada anlamlı ilişki tespit edilen değişkenler çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyindeki değişimin %15'ni açıklarken; modele anlamlı etkisi olmayan sezgisel ve bağımlı karar verme stilleri çıkarıldığında rasyonel karar verme stilinin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyindeki değişimin anlamlı bir yordayıcısı olduğu ve değişimin %13'ünü açıkladığı belirlenmiştir. Elde edilen sonuca göre; farklı faktörlerin yanında öğretmen adaylarının

rasyonel karar verme stiline sahip olma düzeyinin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerini arttırdığı söylenebilir. Bu sonuca göre bireyin bir konuda yeterli bilgi düzeyine sahip olması, rasyonel karar verme stilini kullanmasını garantilemese de aynı bireyin daha önceden bilişsel olarak kendisinde yerleşmiş rasyonel bir karar verme stiline sahip olması karar vereceği konu hakkında daha fazla bilgi toplamasını sağlayacaktır.

Alan yazın incelendiğinde karar verme stilleri ile çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyini birlikte ele alan çalışmaya rastlanmamış olsa da Donat Bacioğlu ve Kaya (2020) çalışmalarında öğretmen adaylarının cinsel istismarı bildirmeye yönelik tutumlarının düşük düzeyde olduğu, ancak bilgi düzeyleri arttıkça güvenlerinin arttığı ve çocuğa yönelik cinsel istismarı bildirmeye yönelik negatif tutumlarının azaldığını belirtmiştir. Sağlık çalışanları ile yapılan çalışmalarda halk sağlığı alanında çalışan hemşire ve ebelerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ihtiyacı olduğu (Uysal, 1998), çocuk kliniklerinde çalışan hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanımaya yönelik bilgilerinin yeterliliğinin orta düzeyde olduğu (Külcü ve Karataş, 2016), çocuk istismarı ve ihmali olgu veya şüphesi ile karşılaşan doktorların ise %15'inin bildirim yapmayı düşünmediği ve nedeninin yeterli bilgisinin olmaması (Kara, Çalışkan ve Suskan, 2014) şeklinde belirtilmiştir.

Yapılan çeşitli araştırmalarda öğretmenlerin istismar konusunda hem lisans öğrenimi hem de meslek içi eğitim sürecinde aldıkları eğitimin yetersiz oldukları (Aksel ve Yılmaz Irmak, 2015) öğretmenlerin cinsel istismara uğrayan çocuğu (özellikle ensest) hem fark edebilme hem uygulanması gereken prosedür konularında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bu tür konuların çözümünde yasalara ve devlet kurumlarına güvenmedikleri, okul yöneticilerinin ise prosedürü daha iyi biliyor olmalarına rağmen sorunu çözmede risk alma düzeylerinin düşük olduğu (Özgül ve Tekin, 2015) ifade edilmiştir. Öğretmen adayı ve psikolojik danışman adaylarının çocuk cinsel istismarı ile ilgili bazı konularda yanlış bilgisi olduğu veya bilgisi olmadığı (Doğan ve Bayar, 2018), özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin, kendilerini ve meslektaşlarını çocuk hakları, çocuk ihmal ve istismarı konusunda duyarlı gördükleri fakat bilgilerinin yetersiz olduğu (Toydemir, ve Efiltili, 2019), cinsel istismarı bildirim yükümlülüğü bakımından konu hakkında ders alan ve almayan arasında fark olduğu bildirilmiştir (Doğan ve Bayar, 2018).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada sonuç olarak öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm açısından farklılaşıyor olsa da bu iki değişkenin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerini açıklamada yeterli olamayacağı söylenebilir. Alan yazın incelendiğinde ilgili araştırmalarının sonuçların farklılığı bu görüşümüzü desteklemektedir. Bu araştırmada dikkat çeken önemli bir sonuç öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeyleri ile karar verme stilleri arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki çıkmasıdır. Dolayısıyla öğretmen adaylarına öğrenim süreleri

boyunca verilecek eğitimlerin rasyonel karar verme süreçlerini etkileyeceği anlamına gelmektedir. Öğretmenlik mesleğini icra ederken çocuk istismarı ve ihmali konusunda karşılaşacakları şüpheli durumlarda sahip oldukları bilgi düzeylerinin karar verme ve müdahalede bulunma durumlarını doğrudan etkileyeceğini göstermektedir. Nitekim rasyonel karar verme stillerinin öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma düzeylerindeki değişimin anlamlı bir yordayıcısı olması rasyonel karar verme stillerine sahip olan öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve risk tanıma konusunda daha fazla bilgi toplama eğiliminde olacaklarını göstermektedir.

Dünyada milyonlarca çocuğu ve ailelerini etkileyen önemli bir toplumsal sorun olan çocuk istismarı ve ihmali, çocukları bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal açıdan etkilemekte, çocukların yaşamlarında onarılması güç sonuçlara yol açabilmektedir (Kaytez, Yücelyigit ve Kadan, 2018). Bu nedenle istismarı önleme çalışmaları ne kadar önemli ise istismar ve ihmalin fark edilmesi de bir o kadar önemlidir. Çocukları ailelerinden sonra en çok gören ve takip eden kişiler öğretmenler olduğu için öğretmenlerin karar verme süreçleri ve çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili konularda profesyonel, eğitilmiş ve donanımlı olmaları (Yalçın, 2011) gerekmektedir. Dolayısı ile;

- 1- Öğretmen ve öğretmen adaylarına bilişsel bir yeterlilik olarak rasyonel karar verme becerisini kazandıracak hizmet içi ve hizmet öncesi eğitimler planlanmalı,
- 2- İstismarın fark edilmesini kolaylaştıracak rasyonel karar vermeyi sağlayacak ilkeler belirlenmeli,
- 3- Eğitim fakültelerinin öğretim programlarına ilgili dersler zorunlu veya seçmeli olarak dahil edilmeli,
- 4- Akademik açıdan benzer çalışmalar öğretmenler ve öğretmen adayları ile yapılarak elde edilen sonuçların genellenebilirliği test edilmelidir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışmada TR Dizin kriterlerinin Etik kurallarla ilgili maddelerinin uygulanması konusunda TR Dizinden yapılan açıklama gereği 2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış olduğundan geriye dönük etik kurul izni gerektirmemektedir. Araştırmada katılımcıların gönüllü katılım onayları alınmış olup gönüllü katılıma ilişkin bütün açıklamalar yapılmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya isim sıralamasıyla %60 ve %40 oranında katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2017). <https://ailevecalisma.gov.tr/media/2499/cocuk-bakim-kuruluslarinda-calisan-personele-yonelik-istismarla-mucadele-rehber-kitapcigi.pdf>

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2017a).
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yayinlar-ana-baslik/mahremiyet-egitimi-calistayi-sonuc-raporu.pdf>
- Akgül, E. (2015). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Personelin Cinsel İstismar Bildirim Durumları*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aksel, Ş, Yılmaz Irmak, T. (2015). Çocuk Cinsel İstismarı Konusunda Öğretmenlerin Bilgi ve Deneyimleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 373-391. DOI: 10.12984/eed.60194
- Aral, N., & Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(5), 27-54.
- Aslan, E. A., & Çelik, İ. (2020). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 40-56.
- Başdaş, Ö., & Bozdağ, F. (2018). Hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmalinin belirti ve risklerini tanılama durumlarının belirlenmesi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(3), 267-275.
- Burç, A., & Güdücü Tüfekçi, F. (2015). Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılama Düzeyleri. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3): 144-151.
- Bülbül, K., Çakıcı, A. B., & Türkkkan, T. Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Bilgi ve Risk Tanıma Düzeylerinin İncelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 4(2), 128-144.
- Can, A. (2016). SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde veri analizi. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, V. (2017). *Öğretmen adaylarının çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi (Diyarbakır ili örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Child Welfare Information Gateway (2020).
<https://www.childwelfare.gov/pubs/factsheets/whatiscan/,2020>
- Child Welfare Information Gateway, (2020a)
[.https://www.childwelfare.gov/topics/responding/reporting/how/,2020](https://www.childwelfare.gov/topics/responding/reporting/how/,2020)
- Dereobalı, N., Çırak Karadağ & Sönmez, S. (2013). Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı, İhmali, Şiddet ve Eğitimcilerin Rolü Konusundaki Görüşleri, *Ege Eğitim Dergisi*. 14 (1), 50-66.
- Dilsiz, H., & Mağden, D. (2015). Öğretmenlerin Çocuk İstismar ve İhmali Konusunda Bilgi ve Risk Tanıma Düzeylerinin Tespit Edilmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1.

- Doğan, T. & Bayar, Ö. (2018). Çocuk cinsel istismarı: Geleceğin öğretmenleri and okul psikolojik danışmanları ne kadar biliyor? *Journal of International Social Research*, 11(55), 571-581.
- Donat Bacioğlu, S. D., & KAYA, Z. (2020). Öğretmen Adaylarının Çocuk İstismar ve İhmaline İlişkin Bilgi Düzeyleri ile Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarı Bildirme Tutumlarının İncelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1):894-929.
- Duman, N., Adıgüzel, B., Hüseyinoğlu, E., & Kaplan, C. (2019). Okul Öncesi Öğretmenlerinde Çocuk İhmal ve İstismarını Tanıma. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(20), 205-215.
- Ercan, N. (2018). *4-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin istismar farkındalıkları (Diyarbakır örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Erol, D. (2007). *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları (Eskişehir İl Örneği)*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kara, Ö., Çalışkan, D., & Suskan, E. (2014). Ankara ilinde görev yapan çocuk asistanları, uzmanları ve pratisyen doktorların çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi düzeyleri ve yaklaşımlarının karşılaştırılması. *Türk Pediatri Arşivi*, 49, 57-65.
- Kaytez, N., Yüceliyiğit, S., & Kadan, G. (2018). Çocuğa Yönelik İstismar ve Çözüm Önerileri. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 18-24.
- Keser, N., Odabaş, E., & Elibüyük, S. (2010). Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4(3), 150-157.
- Kılıç A, (2004). Çocuk ihmali ve istismarı. *Klinik Çocuk Forumu*, 4(2), 35-40.
- Korkmazlar Oral, Ü., Engin, P., & Büyükyazıcı, Z. (2010). Türkiye Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor, <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>
- Kök, H. (2019). *Türkiye'de Cinsel İstismara Uğrayan Çocuklara Yönelik Hizmet ve Uygulamaların Değerlendirilmesi: Bir Model Önerisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Külcü, D. P., & Karataş, H. (2016). Çocuk Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 32(1), 48-58.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2018). https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/05104328_1.Yocuk_Yhmal_ve_YstismarY_HakkYnda_Genel_Bilgi.pdf

- Oral, R., Can, D., Kaplan, S., Ateş, N., Çetin, G., Miral, S., Hancı, H., Erşahin, Y., Tepeli, N., Bulgu, A. G., Tiras, B. (2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse & Neglect*, 25: 279–290.
- Ölçüm, D. (2015). *Okul yöneticilerinin karar verme stillerinin öğretmenlerin iş doyumuna etkisi (Sakarya ili örneği)*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Özçevik, D., Güneş, Ö. D., & Ocağcı, A. F. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin sosyo-kültürel ve demografik özelliklerinin çocuk istismarı ve ihmali farkındalığı ile ilişkisi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 17(2):16-27.
- Özgül, D., & Tekin, U. (2015). Çocuğun cinsel istismar uğradığı durumlarda öğretmen ve okul yöneticilerinin tutum ve davranışları. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-29.
- Pala, M., Ünalacak, M., Ünlüoğlu, İ. (2011). Çocuklara kötü muamele: İstismar ve İhmal. *Dicle Tıp Dergisi*, 38(1): 121-127.
- Pekdoğan, S. (2016). Annelerin İstismar Potansiyellerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Ege Eğitim Dergisi*. 17 (2), 425-441.
- Polat, O. (2007). Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 2: Önleme ve rehabilitasyon. Seçkin Yayıncılık, 257-273.
- Seferoğlu, E. G., Sezici, E., & Yiğit, D. (2019). Hemşirelik Öğrencilerinin Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılama Düzeyleri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 257-276.
- Taş A. (2017). *Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taşdelen, A. (2001). *Öğretmen Adaylarının Farklı Psiko Sosyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Taşdelen, A. (2001a). Öğretmen Adaylarının Bazı Psiko Sosyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(10), 40-52.
- Tatlılıoğlu, K. (2010). *Farklı öz-anlayış düzeyine sahip üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme stilleri ve kişilik özelliklerinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Temel, V. (2015). *Beden eğitimi öğretmenlerinin, problem çözme becerileri, karar verme stilleri ve öfke tarzları*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

- Toydemir, A., Efiltili, E. (2019). Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10 (17), 490-519. DOI: 10.26466/opus.518214
- Türkkan, T., Çakıcı, A.B. ve Bülbül, K. (2020). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi: Gümüşhane Üniversitesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), s. 368-388.
- UNICEF (2013). Available at <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/izleme-gostergeleri-kilavuzu.pdf> , Accessed 17 February 2019
- Uysal A, Erefe, İ. (1999). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılamada Hemşire ve Ebelerin Bilgi Düzeylerinin Saptanması. VII. Ulusal Hemşirelik Kongresi. 22-24 Haziran. Erzurum.
- Uysal A. (1998). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerini Tanılamada Hemşire ve Ebelerin Bilgi Düzeylerinin Saptanması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Vatandaş, C. (2016). Modern Çöküş İnsanın Modern Halleri, Açılım Kitap.
- WHO, (2017).
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/Child_maltreatment_infographic_EN.pdf?ua=1
- WHO, (2019).
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/activities/child_maltreatment/en/
- WHO, (2019a).
https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/Child_maltreatment_infographic_EN.pdf?ua=1
- WHO, (2019b). <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>
- Yalçın, N. (2011). *Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri*, (Yüksek Lisans Projesi), Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaman, F. H. (2018). *Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarına Yönelik Farkındalıklarının Belirlenmesi*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Kastamonu Üniversitesi.
- Yenibaş, R., & Şirin, A. (2007). Ailede çocuğun istismarı ve umutsuzluk. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, Y., Kaçar, M., Albayrak, E., Çalaboğlu, T., Çakmak, S., & Bayraktar, T. (2017). Çocuk ihmali ve istismarı hakkında ilköğretim öğretmenlerinin bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi. *Van Tıp Dergisi*, 24(4), 303-309.